

Háda Béla

Indonézia regionális hatalmi esélyei Délkelet-Ázsiában – pró és kontra

Délkelet-Ázsia térségének egyik gyakran emlegetett jellegzetessége, hogy 11 országa között ma egy sem tekinthető olyan, az államcsoport minden tagját egyértelműen felülmúló regionális játékosnak, amely potenciáljai alapján akár csak nagyjából összemérhető lenne az ázsiai földrész legerősebb országaival. Különös jelentőséget ad ennek, hogy Délkelet-Ázsia olyan világrész, amely hagyományos célterülete a külső hatalmi befolyásnak, köztük a helyi stratégiai játéktér eluralására vonatkozó törekvéseknek is. Az ezzel összefüggő nyomás napjainkra újfent erősödik India, a Kínai Népköztársaság, az Egyesült Államok, de mérsékelten még Japán részéről is, általában arra késztetve a helyi államokat, hogy saját biztonsági architektúrájuk erősítése mellett pozicionálják magukat az egyes nagyhatalmak ambícióival szemben.

Komoly téttel bíró folyamat ez minden szereplő számára, amelynek keretében egyre nagyobb figyelmet kap a térség legnagyobb és legnépesebb országa, Indonézia is. Jakarta azt tűzte ki célul az utóbbi években, hogy – katonai és politikai súlyát „természetes” adottságaihoz igazítva – vitathatatlanul Délkelet-Ázsia vezető erejévé lépjen elő, sajátos szerepfelfogású játékosá váljon a formálódó ázsiai hatalmi térben. E tanulmány egy jövőbeli hatalmi politizálás esélyeinek mérlegelésével Indonézia jelenlegi helyzetét elemzi.

Nagyság és gyengeségek

Indonézia több mint 1,8 millió négyzetkilométeres területével jelenleg a világ 15. legnagyobb állama, e tekintetben Oroszországon kívüli Ázsiában mindössze négy ország előzi meg. Népségét tekintve még egyértelműbb az indonéz „nagyság”: 2013-ban már több mint 247 millióra becsült lakosságával¹ a negyedik helyet foglalja el a képzeletbeli világranglistán, aminek sajátos jelentőséget kölcsönöz, hogy egyszerre mind a legnépesebb muszlim többségű országnak is számít.² Utóbbi megállapítást annyiban érdemes kiegészítenünk, hogy noha a 2010-es indonéziai népszámlálás adatai szerint akkor valóban csaknem 207 millió válaszadó (több mint 87%) vallotta magát az iszlám hívének, a keresztények száma a huszonhárommilliót is meghaladta, és többmillió a buddhista és hindu közösség lélekszáma is.³

1 Bank Indonesia. [Indonesia Population Data](#), 2014. 06. 15.

2 Noha Indonézia „legnépesebb muszlim ország” státuszát széles körben előszeretettel hangsúlyozzák, fontos emlékeztetnünk rá, hogy a szigetország kormánya kezdetektől fogva elismeri a társadalom vallási heterogenitását, és az indonéz alkotmány sem az iszlám elsőségét hangsúlyozza, mindössze annyit mond ki, hogy az állam erkölcsi és eszmei fundamentumát az egyetlen Istenben való hit képezi. Ezen túlmenően azonban alapvetően szekuláris elveket határoz meg, és hitet tesz a társadalom kulturális (köztük vallási) sokszínűségének védelme mellett. Lásd [The 1945 Constitution of the Republic of Indonesia](#).

3 Pontos számokért lásd Badan Pusat Statistik, sensus penduduk 2010. [Population by Region and Religion](#).

Indonézia – szemben a szűkebb térség több, komoly állami tradíciókkal bíró országával – történelmileg nem létezett a jelenlegihez hasonló formában. Ez egyszerre azt is jelenti, hogy semmilyen indonéz hatalmi identitás nem támaszkodhat valóságos történelmi gyökerekre. A kiterjedt szigetvilág (és a rajta élő több száz népcsoport⁴) politikai egységét a holland gyarmatosítás (az úgynevezett Holland Kelet-India létrehozása) teremtette meg, és ennek örökségeként léphetett 1949-től szuverén államként a történelem színpadára – bár még nem teljesen jelenlegi kiterjedésével. A rendkívül heterogén társadalomnak otthont adó terület integritása korántsem volt egyértelmű. Az észak-szumatrai Aceh tartomány lakosságának körében már a függetlenné válást követő időszakban teret nyertek a szeparatista eszmék,⁵ míg a szigetvilág keleti végein, Nyugat-Iriánban (Irian Jaya, majd Papua Barat és Papua tartományok, azaz Új-Guinea szigetének nyugati fele) csak 1962 októberére, a felerősödött indonéz katonai nyomás hatására szűnt meg a holland fennhatóság, és a terület 1963 májusától képezi Indonézia részét. Az itt élő pápua-melanéz lakossággal szemben (amelynek egyik-másik csoportjában még a huszadik századra is fennmaradt például az emberevés hagyománya) Jakarta „civilizátorként” lépett fel, ennek minden aggályos következményével együtt, jelentős konfliktusokat generálva az őshonos népességgel. Utóbbi persze főként a központi adminisztráció helyi képviselőin, illetve a más szigetekről betelepülőkön (zömmel jávaiakon) „csapódott le”.

A szigetvilágban megmaradt utolsó, kis gyarmati enklávét, a portugál fennhatóságú Kelet-Timor esetében még súlyosabb helyzet alakult ki. Mikor a szigetország 1975 novemberében kikiáltotta függetlenségét Lisszabontól, a Mohammad Suharto tábornok vezette indonéz kormány⁶ a terület erőszakos annexiója mellett döntött. A súlyos lakossági áldozatokkal és állami rablógazdálkodással járó indonéz megszállásnak csak az 1999. évi függetlenségi referendum és annak eredményeképpen Kelet-Timor 2002-es elszakadása vetett véget. Ezzel lényegileg kialakultak Indonézia jelenleg is fennálló nemzetközi határai. Utóbbi tekintetben a tengeri határok kérdése még tartogatott bizonytalanságot, bár ezek konfliktuspotenciálja elenyésző a már jelzett feszültségekhez képest. Indonézia és a Fülöp-szigetek kizárólagos gazdasági övezeteit a Celebesz-tengeren elhatároló megállapodást végül húszéves tárgyalás után, 2014. május 23-án szignálták. Minthogy a délkelet-ázsiai vizek jó részének hovatartozását tengeri határviták sora teszi bizonytalanná, a két szigetország megegyezése – mint azt a felek is hangoztatták – elvben példaként szolgálhat a térség többi államának is a hasonló nézeteltérések rendezéséhez.⁷ Ez utóbbi már csak azért is érdekes szempont, mert az érintett országok egymás közti vitái teszik leginkább kétségessé egy, a külső hatalmi expanziós törekvésekkel (például Kína dél-kínai-tengeri ambícióival) szembeni kollektív fellépés hatékonyságát. Indonéziának még egy szomszédjával, Malajziával van hasonló vitás ügye, az ambalati kőolaj- és földgázmező hovatartozásának kapcsán, szintén a Celebesz-tengeren. A vitatott terület jelenleg indonéz fennhatóság alatt áll.

4 Az indonéz népszámlálások igen széles lehetőségeket adnak a válaszadónak etnikai hovatartozása meghatározásához. Tény ugyanakkor, hogy a 15 legnagyobb lélekszámú etnikai csoport a társadalom majdnem 85%-át képviseli. Ma összességében többnyire 350 körülre teszik a valódi önálló etnikai jegekkel rendelkező közösségek számát.

5 Az acehi függetlenségi mozgalom 1976-tól fegyveres ellenállást folytatott Szumátra északi csücskén, melynek csak a 2005-ös békemegállapodással sikerült véget vetni.

6 Mohammad Suharto 1967–1998 között volt az indonéz állam elnöke.

7 [Philippines and Indonesia resolve 20-year border dispute](#). *BBC News*, 2014. 05. 23.

A huszonegyedik század első évtizedében Jakarta összességében jelentős haladást ért el a politikai stabilitás és a demokratikus intézmények minősége terén, Suharto 1998-as lemondása és az úgynevezett reformidőszak (Reformasi) kibontakozása után.⁸ A reformidőszak tulajdonképpen a demokratizáció máig tartó kurzusát takarja, amelynek keretében – egyebek mellett – 2014-ben immár a harmadik közvetlen elnökválasztást tartják meg. 2004-től e sorok zárásáig Susilo Bambang Yudhoyono volt az államfő. Tanulmányunk vizsgálatának tárgyai, az országot napjainkban jellemző kül- és biztonságpolitikai törekvések, illetve az ezeket alátámasztó folyamatok jelentős részben az ő két mandátuma alatt bontakoztak ki.

Noha a Freedom House értékelése szerint Indonézia 2014-ben visszacsúszott a „részben szabad” kategóriába a 2006 óta betöltött „szabad” kategóriából,⁹ a reformidőszakot megelőző évtizedek diktatórikus állapota már a múlté, a fegyveres erők dominanciáját a politikai élet felett lényegében megszüntették, és az országot többnyire a világ harmadik legnépesebb demokráciájaként szokták emlegetni. Persze nem vitás, hogy az emberi jogok, a sajtószabadság érvényesülése, valamint a korrupció visszaszorítása tekintetében az országnak még sok behoznivalója van a mélyebb demokratikus hagyományokkal bíró partnereivel (például Ausztrália, Japán) szemben, és az indonéz tábornokok egy része sem tett le a politikai karrier lehetőségéről, legfeljebb civil keretek között igyekszik érvényesülni. A 2014. évi választássorozat (helyhatósági, parlamenti, majd elnökválasztások) ugyanakkor lényegében a demokratikus játékszabályoknak megfelelően zajlott le. Társadalmának általános állapotát tekintve nagy az ország lemaradása. Például az ENSZ humán fejlettségi indexe (HDI) alapján 2013-ban Indonézia (121.-ként) még mindig csak a közepes fejlettségű országok csoportjának alsó felében foglalt helyet, jelentősen elmaradva több térségbeli szomszédjától is.¹⁰ A nehézségek ellenére a demokrácia, az emberi jogok melletti kiállás és az iszlám világhoz tartozás manapság a szigetország – igaz, nem túl széles körben érvényesülő – „soft power” potenciáljának alapját képezik.

Indonézia Délkelet-Ázsia csaknem 650 milliós összlakosságának körülbelül 40%-át képviselte 2013-ban. Ez első ránézésre óriási arány egy 11 államból álló csoporton belül, ha azonban összevetjük India (az Afganisztánnal kiegészített Dél-Ázsia népességének 75%-a) és Kína (Északkelet-Ázsia lakosságának 87%-a) saját térségükben képviselt részarányával, akkor már közel sem tűnik olyan átütőnek a fölénye.¹¹ Ehhez az is hozzátartozik, hogy bár Indonézia népességének növekedése továbbra is meggyőzően dinamikus, üteme az elmúlt két évtizedben folyamatosan csökkent.¹² A szigetek népességeltartó ereje természetesen korlátozott, így – bár ma az is valószínűnek tűnik, hogy az ország lélekszáma a 21. század közepére meghaladja az USA-ét – a növekedésnek erős fizikai gátjai is vannak. Ehhez kapcsolódik az indonéz állam egyik sajátos problémája, az esőerdők rohamos irtása és ebből következően a természeti környezet drasztikus állapotromlása is. Az így felszabaduló területek csak aránylag rövid időre oldhatják a populáció ellátásához

8 Minderről bővebben lásd Vickers, Adrian: *A History of Modern Indonesia*. Cambridge University Press, 2005, 197–240. o.

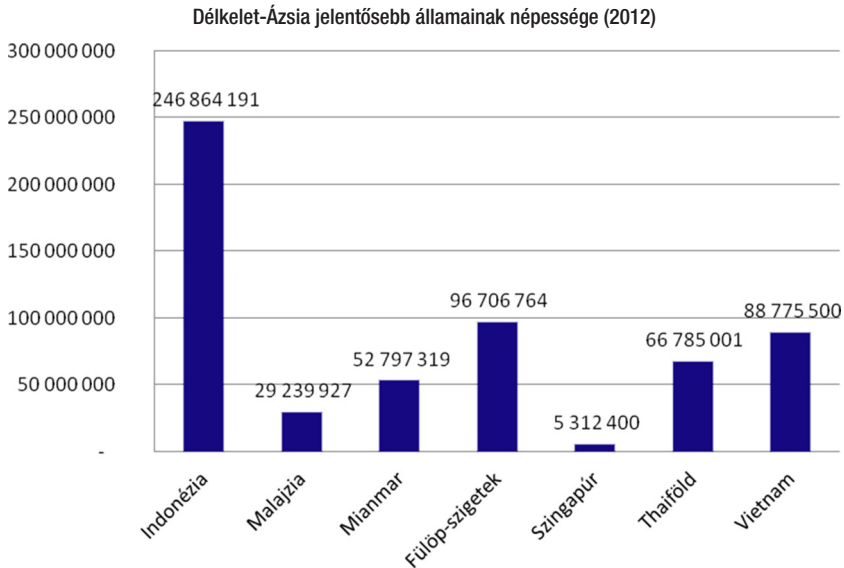
9 *Freedom in the World 2014*. Freedom House, 2014. 06. 18.

10 *International Human Development Indicators*. United Nations Development Programme, 2014. 06. 11.

11 *World Development Indicators-Population*. Worldbank, 2014. 06. 14.

12 *World Development Indicators-Population growth (annual %)*. Worldbank, 2014. 06. 14.

kapcsolódó problémákat, távlatilag viszont ökológiai katasztrófával fenyegetnek. Mindent egybevetve, Indonézia a belátható jövőben minden bizonnyal nemcsak megmarad a legnépesebb államok sorában, de egyenesen a harmadik hely várományosa. Demográfiai szempontból tehát egyértelműen a világelgélithez tartozik, a milliárdos lakosságú ázsiai óriások közé azonban nemigen emelkedhet.

Forrás: Worldbank

Az ENSZ statisztikái szerint Indonézia teljes GDP-je (az USD 2005. évi konstans értékén számítva) 2000–2012 között 88,3%-kal nőtt,¹³ ami a rendkívül alacsony bázisról induló Mianmar és Vietnám után a harmadik legmagasabb növekmény volt a térség nagyobb államainak körében.¹⁴ Az egy főre jutó GDP (az USD 2011-es árfolyamán számítva) ugyanebben az intervallumban 57%-kal emelkedett. Ezzel az adattal (2590 dollár/fő) a negyedik helyet foglalja el a térség nagyobb államai között (2000 óta mindössze a Fülöp-szigeteket előzte meg).¹⁵ Ugyanakkor például Malajzia hasonló adata csaknem négyszer, Szingapúr pedig majdnem tizennégyszer akkora. Ezzel együtt Indonézia 2013-ra az ASEAN¹⁶ vásárlóerő-paritáson mért GDP-jének egyharmadát állította elő, messze megelőzve a második helyezett Thaiföldet. Az indonéz GDP ekkor már hasonló számítás szerint a 15. legnagyobb volt a világon, és a 2020-as évek közepére a tíz legnagyobb gazdaság

¹³ National Accounts Main Aggregates Database. *United Nations*, 2014. 06. 14.

¹⁴ Nagyobb államokon a következőket értjük: Indonézia, Malajzia, Mianmar, Fülöp-szigetek, Szingapúr, Thaiföld és Vietnám. Laosz, Kambodzsa, Brunei és Kelet-Timor összességében véve nem képvisel jelentős részt Délkelet-Ázsia gazdasági összeteljesítményében, és napjainkban katonai képességeik is elenyészőek.

¹⁵ GDP per capita ppp-Countries-List. *Trading Economics*, 2014. 06. 14.

¹⁶ Az ASEAN (*Association of Southeast Asian Nations*) 1967. augusztus 8-án alakult meg, napjainkra Kelet-Timor kivételével tagja valamennyi délkelet-ázsiai állam.

közé várják.¹⁷ Teljes hazai termelése 2013-ban a világgazdaság 1,4%-át tette ki.¹⁸ Mindez bőven elegendő ahhoz, hogy – a térségből egyedüliként – a G20-as csoport tagjává válhasson. Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy a szigetország fejlődése eléggé megkétségbe indult meg Délkelet-Ázsia fejlettebb gazdaságaihoz képest, és dinamikus bővülő, óriási népességének ellátásához komoly növekedési potenciálra van szüksége, amelynek a tartós biztosítása legalábbis kétséges.

A jelentős energiahordozó-exportőri pozíció korábban igen fontos tényezőként jelent meg az indonéz állam gazdasági jelentőségét és stratégiai szerepét elemző gondolatmenetekben. Napjainkra e sokáig nagy optimizmusra okot adó helyzetben komoly – bár az ország fejlődésének magától értetődő következményeként végső soron előre látható – változás indult meg.

A legfontosabbnak tekintett kőolaj exportja a belső felhasználás növekedésével az újabb mezők feltárása ellenére is fokozatosan csökkent, és a kétezres évek végére nettó értelemben meg is szűnt. Indonézia fokozatosan kőolajimportőrré vált, aminek következtében 2009-ben az OPEC-et is el kellett hagynia.¹⁹ A további indonéz kőolajexport-tranzakciók mindössze a különböző minőségű olajtermékek közötti világpiaci árkülönbséget kihasználását szolgálták a némileg kedvezőbb mérleg elérése érdekében, a kivitel azonban rendre alatta marad a behozatalnak. Az olajbevétel tehát megszűnt az indonéz stratégiai törekvések támasza lenni.

A földgáz vonatkozásában ma még valamelyest kedvezőbb a kép. 2002 és 2012 között mintegy 25%-kal nőtt a kitermelés, s ezzel a szigetország 2013-ban egyike volt a világ legnagyobb cseppfolyósított-földgáz-exportőreinek. Ez annak ellenére igaz, hogy a kőolajhoz hasonlóan a gáz hazai fogyasztása is gyors ütemben növekszik. Aligha kétséges, hogy a jövőben fokozatosan csökkenni fog a kivitelre jutó gázmennyiség is.

Az ország ugyanakkor 2011-től (megelőzve Ausztráliát) a világ legnagyobb szénexportőrévé lépett elő,²⁰ és a vulkanikus környezet a geotermikus energia felhasználásában is hatalmas lehetőségeket rejt. Az utóbbiak kihasználása azonban még a jövő kérdése.²¹

A gazdaság összképét tekintve általános megállapításunk lehet, hogy Indonézia az elmúlt másfél évtizedben az abszolút mértékeket tekintve megerősítette régiós vezető szerepét, ugyanakkor szűkebb térségében még kevésbé fejlett, globálisan pedig egyenesen szegény országnak minősül, és ez a helyzet csak lassan változhat.

Átjáró két óceán között

Indonézia adottságainak számbavételekor fontos rámutatnunk, hogy minden erénye dacára legnagyobb külpolitikai „ütőkártyája” nem a kiterjedése vagy nyersanyagkincsei, hanem manapság rendkívül felértékelődött földrajzi elhelyezkedése. Az indonéz felségvi-

17 Lásd például Mendiola, Gustavo –Hardjakusumah, Cherika: Aspects of Indonesia's Foreign, Defence and Trade Policies: Current Developments and Future Expectations, Future Directions International. *Strategic Analysis Paper*, 2013. 07. 23.

18 Lásd <http://www.tradingeconomics.com/indonesia/gdp>, 2014. 06. 20.

19 Deutsch, Anthony: *Indonesia to Pull Out of OPEC*. *The Washington Post*, 2008. 05. 29.

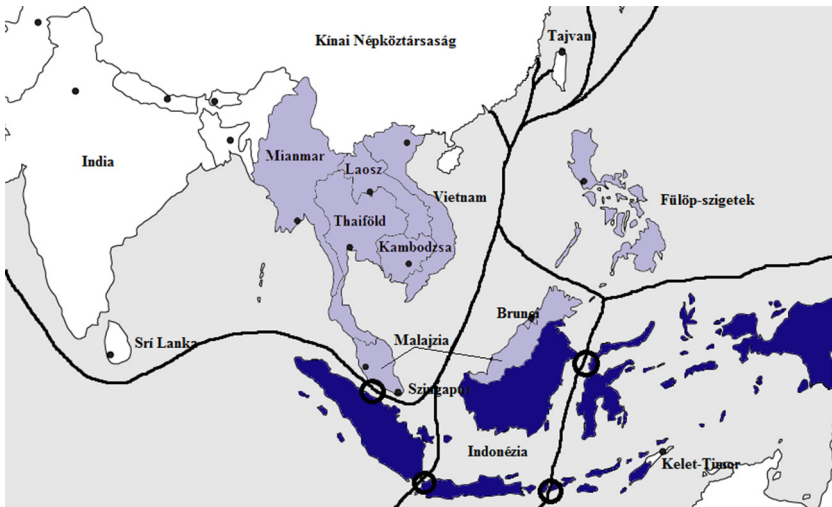
20 World Coal Association, *Coal Market and Transportation*. 2014. 06. 12.

21 U.S. Energy Information Administration, *Indonesia*. 2014. 06. 11.

zek érintése ésszerű anyagi ráfordítást feltételezve szinte elkerülhetetlen az indiai-óceáni térségen át a Távols-Kelet felé zajló, világgazdasági szempontból is meghatározó tengeri forgalom számára. A legfontosabb földrajzi áteresztő pont az Indonézia, Malajzia és Szingapúr által határolt Malaka-szoros, amelynek részleges tehermentesítése az indonéz Szunda-szoros, illetve a Lombok–Makasar-átjáró igénybevételével lehetséges.

E kivételes földrajzi pozíció egyszerre jelent Jakarta számára komoly és állandó lehetőséget érdekeinek nemzetközi megjelenítésére, ugyanakkor számottevő biztonságpolitikai kihívásokat is rejt magában. Kiválthatatlan tranzitfolyosó szerepének köszönhetően²² az indonéz partnernek sok „kérője” akad napjainkban, főként az ázsiai vizeken érdekelt nagyhatalmak részéről. Ez felveti annak a veszélyét, hogy e külső erőközpontok arra törekcsenek, hogy a szigetországot távlatilag saját jóindulatuktól tegyék függővé, amire Jakarta többirányú egyensúlyozó külpolitikával és az ezt ideológiailag alátámasztó stratégiai elmélettel válaszol.

Indonézia (sötét) és a többi ASEAN-állam (világos) pozíciója a tengeri szállítási útvonalakhoz viszonyítva

Megjegyzés: a fekete vonalak a fő szállítási útvonalakat, míg a karikák a stratégiai fontosságú földrajzi áteresztő pontokat jelölik.

A földrajzi elhelyezkedésből fakadó kihívások belső összefüggései is könnyen tisztázhatók: a nagy értékű árukkal megrakodott hajók a kalóztevékenységet folytató bűnözői csoportok célpontjai. Délkelet-Ázsia vizei manapság a világ kalózkodástól leginkább fertőzött térségének számítanak. Indonéziában ez hagyományos, történelmi múlttal bíró jelenség. Napjainkban a szigetvilágban több kalóztámadást hajtanak végre, mint a jóval

22 Az indonéz vizek elkerülésére manapság egy távlati elképzelés merült fel (főként kínai körökben), mely a dél-thaiföldi Kra-földszoroson létesítene egy összekötő csatornát az Andamán-tenger és a Thai (Sziámi)-öböl között az Észak-indiai-óceánról keletre tartó szállítóhajók számára. A Kra-csatorna koncepciója a Malaka-szoros legalább részbeni kiváltása érdekében született, a kínai energiahordozó-import biztonságához kötődő dilemmákra azonban nem jelentene érdemi megoldást.

nagyobb figyelmet kapó szomáliai partok mentén.²³ A probléma méretét jól jelzi, hogy 2013-ban a világon regisztrált 264 kalóztámadásból 106-ot az indonéz vizeken követtek el.²⁴ A forgalom biztonságának szavatolása ugyanakkor elemi érdeke a térség államainak is. A tengeri útvonalak biztosítása állandó feladatot ró a thai, maláj, szingapúri és indonéz flottákra. A hajók elleni fegyveres támadások száma ugyanakkor öt év alatt hétszeresére emelkedett az indonéz vizeken,²⁵ ami egyértelművé teszi, hogy Jakarta nem tudja megfelelően kezelni a problémát. Ez természetesen nemzetközi presztízsének is árt. A térsérség kedvéért azonban itt azt is hozzá kell tennünk, hogy ez az ítélet nem igazán objektív. Az indonéz szigetvilág természeti adottságai (változatos, részben lakatlan szigetcsoportok, kis, rejtett öblök, mangrovemocsaras partszakaszok stb.) különösen kedveznek a kalózbűnözésnek, visszaszorítása pedig olyan technikai és anyagi kapacitásokat igényelne, amelyek jelenleg nem állnak rendelkezésre az országban. Ennek ismeretében aligha elharmkodott vélelem, hogy a kalózkodás tartósan jelen marad a térségben.

Az indonéz külpolitika helyzetét alapjaiban határozta meg, hogy a reformidőszak nyitányával az addig érvényes külpolitikai nagystratégia érvényét veszítette, újabb megfogalmazására pedig több – alapvetően a rendszerváltás belpolitikai-strukturális következményeire visszavezethető – okból nem került sor,²⁶ emiatt a szigetország nemzetközi szereplése sokszor kimondottan passzív benyomást keltett. Bár koherens nagystratégiáról e sorok zárásáig sem beszélhetünk, a látszólagos koncepciótlanságba mindenképpen hozott némi változást Susilo Bambang Yudhoyono kormányának politikája, amely megkísérelt elvi alapokat adni a jelenlegi indonéz kül- és biztonságpolitikai vonalvezetésnek. Ez a legmarkánsabban a regionális nemzetközi rendszer erős szereplőivel ápolat kapcsolatokban, illetve a következő fejezetben tárgyalt védelempolitikai célkitűzésekben „öltött testet”.

A nagyhatalmi erőviszonyokban tapasztalható eltolódás manapság gyakorta ösztönzi az ázsiai térség államait stratégiai dokumentumaik megalkotására vagy felülvizsgálatára, illetve új, gyakran nem csekély fantáziával dúsított kül- és biztonságpolitikai elgondolások megfogalmazására. Utóbbiakat napjaink Ázsiájában gyakran szokták „doktrínákként” értelmezni, jócskán kiterjesztve ennek fogalmi körét. Ebbe a sorba illeszkedik az úgynevezett Natalegawa-doktrína is, mely az utóbbi években meghatározta az indonéz külpolitikát. A „doktrína” tartalmilag jórészt Yudhoyono elnök „millió barát, nulla ellenség” mottójának szellemét követi,²⁷ s tulajdonképpen az aktív és független indonéz külpolitika hagyományának megerősítése mellett az ország külkapcsolatai diverzifikációjának és a korábbi terhektől (például Kelet-Timor ügye) való megszabadításának célkitűzését takarta. Elnevezését megfogalmazója, Marty Natalegawa külügyminiszter után kapta. Központi gondolata olyan ígéretes szerepet vizionál az indonéz állam számára, amelyben Jakarta megőrizheti pozitív kapcsolatait a hagyományos és az újonnan feltörekvő hatalmakkal is, egy dinamikus egyensúlyként leírt állapotot szorgalmazva a nemzetközi küzdőtér átalakí-

23 Lásd *Pirates Take Over the Waters in Indonesia*. *Forbes*, 2013. 07. 31.

24 *Piracy and Armed Robbery Against Ships*. ICC International Maritime Bureau, Report for the period 1 January – 31 December 2013. 2014. 5–6. o.

25 Uo.

26 Erről lásd Nelson, Brad – Sulaiman, Yohanes: *Searching for Indonesia's lost 'grand strategy'*. *Strategic Review*, Vol. 2, No. 3, 2012.

27 Widjajanto, Andi: *ASEAN Security Community vs Minimum Essential Force* *The Jakarta Post*, 2011. 11. 24.

tásban. A dinamikus egyensúly megteremtése feltételezi az államok egyenjogú kezelését és konstruktív együttműködését, a helyzetnek megfelelő kombinációkban. A hagyományos erőegyensúlyi politikát ez annyiban haladja meg, hogy valamennyi szereplő bevonásának lehetőségével számol. A nemzetközi rend formálásában a multilaterális megoldásokat preferálja a nagyhatalmi alkukkal szemben. Utóbbi persze nem függetleníthető attól, hogy a szigetország ilyen helyzetekben válhat igazán fontos szereplővé, csökkentve a relatív gyengeségéből fakadó hátrányát. Nem nehéz felfedeznünk mindebben az indonéz külpolitika bipoláris korszakból örökölt „el nem kötelezett” hagyományát sem. Az elmélet tudomásul is veszi a hidegháborús mechanizmusok egy részének továbbélését, ugyanakkor központi jelentőségű folyamatnak tekinti az új hatalmak (főként India és Kína) felemelkedését, ami új egyensúlyi helyzetek kialakulásával az erőközpontok átrendeződését vonja maga után. Ennek keretében nő Indonézia mozgásteret is, és a nemzetközi rendszer multipolaritásának erősödése a szigetország érdekeivel és regionális ambícióival is egybeesik.²⁸ Ez utóbbi különösen fontos, hiszen a globális nézőpont erősödése mellett hagyományosan Indonézia is saját környezetének meghatározottságaiból indul ki a külpolitikai célok azonosítása során. Elsődleges fontossággal az ASEAN államai bírnak számára, a térségre befolyással bíró külső hatalmak csak a „második kört” jelentik.²⁹ Egy nagy dilemma is kíséri azonban a dinamikus egyensúlyi rendszer alapvetően optimista gondolatmenetét: noha a hidegháború végével általában jelentősen csökkent az esélye egy nagyhatalmak közti súlyos konfliktus kirobbanásának, ez az esély napjainkra éppen a kelet- és délkelet-ázsiai térségben maradt a legerősebb, azaz Indonézia közvetlen vagy távolabban értelmezett biztonságpolitikai környezetében. Jakarta külpolitikai koncepciójának gyakorlati működőképességét tehát alapjaiban határozza meg a nagyhatalmak magatartása, döntő szemponttá emelve a velük ápoltság viszonyt. A szigetország külkapcsolatainak vizsgálatakor érdemes tehát külön figyelmet szentelnünk ezeknek a relációknak.

Jakarta Kelet-Timorral szembeni represszív politikai gyakorlata a kilencvenes évek elejétől (leginkább 1991-től) komolyan megterhelte az ország nyugati (ezen belül is főként az amerikai) kapcsolatait.³⁰ A fagyos viszony oldódását a 2001. szeptember 11-i amerikai terrortámadások nyomán született új amerikai külpolitikai gondolkodás tette lehetővé. Megawati Sukarnoputri elnök asszony³¹ kormánya – bár a függetlenedő Kelet-Timor felé továbbra is megalázó lépéseket tett – meglátta a lehetőséget az amerikai partnerségben, mely Indonéziának is segítségére lehet az Aceh-központból szerveződő iszlám terrorizmus elleni küzdelmében. E téren nem kellett sokáig várni a pozitív fordulatra, a „terrorizmus elleni háború” indonéz hadszínterén – sajátos módon a 2004-es délkelet-ázsiai szökőár pusztításának is köszönhetően – már néhány éven belül sikeres áttörést könyvelhettek el. A szumátrai Aceh tartomány függetlenségéért küzdő Szabad Aceh Mozgalommal Yud-

28 Lásd például Ahmad Rizky Mardhatillah Umar: *A critical reading of 'Natalegawa doctrine'* *The Jakarta Post*, 2011. 01. 07.

29 Az indonéz külpolitika hagyományos koncentrikus világszemléletéről lásd Anwar, Dewi Fortuna: *Reinvention in Indonesia's foreign policy strategy*. *East Asia Forum Quarterly*, Vol. 5, No. 4, 2013. 10–11. o.

30 A kérdés máig érzékenynek számít az indonéz belpolitikában. A 2014-es elnökválasztás kampányában Prabowo Subianto extábornok, az egyik jelölt magyarázkodásra is kényszerült a timori megszállás idején viselt dolgai miatt.

31 Megawati Sukarnoputri, az indonéz állam atyjaként tisztelt Sukarno leánya 1999–2001 között Indonézia alelnöke, majd 2001–2004 között államfője. Kormányzása alatt szakadt el Kelet-Timor az országtól, ami nemzeti sérelemként óhatatlannal az elnök asszony megítélésére is árnyékot vetett.

hoyono kormányának 2005 októberére sikerült megállapodnia a politikai rendezésben, ami az itteni szeparatista erők leszereléséhez vezetett. 2010-re pedig gyakorlatilag gemmissítették a regionális összeköttetésekkel rendelkező Jemaah Islamiyah (JI) radikális iszlamista terrorszervezet infrastruktúráját is, jól érzékelhetően csökkentve az ország életében meghatározó belbiztonsági problémának tekintett terrorfenyegetettségét.³² Ez persze közel sem hatástalanított valamennyi terroristasejtet, illetve radikális csoportot, a dzsihádmozgalom számottevő meggyengülését azonban a megmaradtak máig nem tudták ellensúlyozni.³³ Az elnök második ciklusára már csak Indonézia ellenkező végvidékén, a pápuák lakta területeken kellett szakadár törekvésekkel számolni.³⁴

A 2010-es évek elejére az USA stratégiai erőátcsoportosítása Ázsia felé újabb távlatokat nyitott meg a térség államai és Washington kapcsolatrendszerének fejlesztésében.³⁵ Az egyik kiemelt célpont Indonézia lett,³⁶ a kívánt biztonsági együttműködés pedig már létező keretek között volt továbbfejleszhető. A Garuda Shield néven zajló amerikai–indonéz közös hadgyakorlat első alkalommal 2007-ben került megrendezésre,³⁷ azóta évente sort kerítenek az elvileg béketeremtő akciók közös végrehajtásának begyakorlását célzó műveletre, amely ugyanakkor a két állam nézőpontja szerint a regionális stabilitást is elősegíti.³⁸

Az együttműködés 2011 novemberétől átfogó partnerség keretében zajlik tovább, melynek amerikai vállalását egyrészt elősegítette az indonéz államnak a demokratikus reformok terén mutatott haladása, másrészt ösztönözte az ázsiai erőviszonyok átforgalmódása és a térség iránt fokozódó kínai érdeklődés is. Jakarta számára pedig a bensőségebbé váló viszony az amerikai haditechnikához való hozzájutás lehetőségét erősíti, ami egyebek mellett AH-64-es Apache helikopterek beszerzésének³⁹ és a korábban rendszeresített, előregedő F-16-os vadászgépek újabbakra cserélésének esélyét nyitotta meg. Az amerikai–indonéz megállapodás szerint az új vadászrepülőek első példányai még 2014-ben átadásra kerülnek.⁴⁰ Mellettük a légierő technikai korszerűsítésének programja orosz gyártmányú Szuhov vadászrepülőgépek beszerzésének lehetőségével is számol.⁴¹ A változatos eredetű haditechnika rendszeresítése cseppet sem költségghatékony, viszont jól megfér az indonéz állam azon törekvésével, hogy minél kevésbé köteleződjön el egy hatalmi központ felé.

Sajátos elhelyezkedése természetesen nemcsak a keleti vizeken, hanem az Indiai-óceánon is érdekeltté teszi Indonéziát a stabilitás megőrzésében. Ez itt a térség első számú emelkedő hatalma, India kül- és biztonságpolitikájának fokozott nyomon követésére is sarkallja. Nem mellékes persze az sem, hogy a Délkeletet-Ázsiában érdekelt három külső hatalom közül – az Andamán- és Nikobár-szigetek révén – területileg India helyezkedik

32 Mindezt számokkal is illusztrálva lásd Csiki Tamás – Háda Béla – Marsai Viktor – Tálás Péter: *A világ terrorfenyegetettségének alakulása 2004–2011 között (II.)*. NKE SVKK *Elemzések*, 2012/10.

33 Erről lásd *How Indonesian Extremists Regroup?* International Crisis Group, *Asia Report*, No. 228, 2012. 07. 16.

34 *East Asian Strategic Review 2010*. The National Institute for Defense Studies, Japan, 2010. 149. o.

35 Erről bővebben lásd Varga Gergely: *Az Egyesült Államok katonai jelenléte a csendes-óceáni térségben*. NKE SVKK *Elemzések*, 2014/10. 8–9. o.

36 *East Asian Strategic Review 2013*. The National Institute for Defense Studies, Japan, 2013. 238. o.

37 Uo.

38 Lombardo, Corine: *Joint US Army/Indonesia Exercise 'Garuda Shield' Begins*, www.army.mil, 2013. 06. 11.

39 *U.S. to sell Indonesia Apache attack helicopters in \$500 million deal*. reuters.com, 2013. 08. 26.

40 *US grant of F-16 fighter jets to arrive in October*, antaranews.com, 2014. 03. 19.

41 Keck, Zachary: *Indonesia Might Purchase Russian Su-35 Fighters*. *The Diplomat*, 2014. 01. 09.

el a legközelebb Indonéziához. A két állam együttműködése jelenleg problémamentes, tengeri erőik között rendszeresek a közös járőrözések és hadgyakorlatok, elvileg főként a kalóztevékenység és a terrorizmus elleni koordinált fellépés szellemében. Utóbbinak az indonéz radikális csoportok dél-ázsiai kapcsolatainak erősödésével pakisztáni összefüggései is vannak, s ennek következtében az Indus-völgyi állam helyzete mindkét országban aggodalmat ébreszt.⁴² Újdelhi számára ezen túlmenően is fontos szerepet játszik az Indonéziával ápolt védelmi együttműködés, mióta 2009-ben egyértelművé tette, hogy haditengerészeti érdekövezete nemcsak az egész Indiai-óceánra, hanem a keleti tengerekre is kiterjed.⁴³ Itteni jelenlétét azonban csak délkelet-ázsiai partnereivel együttműködve tudja demonstrálni.

A nagyhatalmak helyi befolyásának kiegyensúlyozását középpontba állító megfontolás természetesen a kínai viszony alakulását is meghatározza. Jakarta és Peking 2005-ben egyezett meg a stratégiai partnerség kialakításáról,⁴⁴ melyet 2010-ben a stratégiai partnerségi akcióterv aláírása követett.⁴⁵ 2011-ben megtartották az első indonéz–kínai közös gyakorlatot is, Sharp Knife kódnév alatt.⁴⁶ A két ország különleges erőinek együttműködését a terrorizmus elleni fellépés hatékonyabbá tételével indokolták, nem kétséges azonban, hogy Pekingben ennél távlatibb szándékok is kapcsolódnak a szigetországhoz, amely nem mellesleg jelentős lélekszámú kínai diaszpórának is otthont ad.⁴⁷ Az indonéz–kínai védelmi konzultációról 2007-ben, a hadiipari együttműködésről 2011-ben született megállapodás, elsősorban a tengeri védelem megerősítésére szolgáló rakétafegyverzet fejlesztését helyezve a középpontba.⁴⁸ Nem vitatható azonban, hogy az utóbbi években érezhetően intenzívebbé váló kapcsolatok ellenére Indonézia és Kína viszonyában továbbra is erős a kölcsönös gyanakvás. Ennek oldását az sem segíti elő, hogy Peking dél-kínai-tengeri területi ambícióinak maradéktalan érvényesülése esetén elvben Indonézia kizárólagos gazdasági övezetéből is lecsípne egy darabot a Natuna-szigetek térségében.⁴⁹

Az együttműködést hagyományosan leginkább ösztönző gazdasági kooperáció területén sem zökkenőmentes a folyamat, elsősorban az indonéz kereskedelmi szektor szereplőinek a kínai dömpinggel kapcsolatos aggodalmai és a kínaiak gazdasági-társadalmi szerepével kapcsolatos, régi gyökerű, negatív indonéz beidegződések miatt.⁵⁰ Az is kétségtelen, hogy Jakarta sem érdekelt abban, hogy a népköztársaság hegemon szerepbe kerüljön Dél-

42 Chandramohan, Balaji: *Indonesia's Evolving Grand Strategy: Foreign Powers*. Future Directions International, Strategic Analysis Paper 2014. 04. 08. 3. o.

43 Erről lásd Háda Béla: *Ázsia, a felemelkedő katonai hatalmak hazája – India, Kína és Japán*. *Nemzet és Biztonság*, 2014. 1. sz. 85. o.

44 A részleteket lásd Jize, Qin: *Indonesia now a strategic partner*. *China Daily*, 2005. 04. 25.

45 TNI eyes closer cooperation with China. *The Jakarta Post*, 2014. 02. 26.

46 Cui Haipai: *China, Indonesia end first joint training*. *China Daily*, 2014. 06. 14.

47 Az Indonéziában élő kínaiak lélekszámát illetően valójában nagy a bizonytalanság, mivel az őket évtizedeken át – főként a Suharto-érában – sújtó diszkriminatív politika miatt sokuk máig rejtő identitását az állami szervek elől. 2010-ben hivatalosan az ország lakosságának nagyjából 1,2%-a (2 832 510 fő) volt kínai származású, mely a 18. legnagyobb lélekszámú etnikai csoport, más források szerint ez a szám a hétmilliót is meghaladhatja. Lásd *Kewarganegaraan, Suku Bangsa, Agama, Dan Bahasa Sehari-hari Penduduk Indonesia – Hasil Sensus Penduduk 2010*. Badan Pusat Statistik. Jakarta, 2011. 9. o.

48 *Indonesia, China to strengthen defense cooperation*. *The Jakarta Post*, 2011. 03. 23.

49 Lásd Keck, Zachary: *China's Newest Maritime Dispute*. *The Diplomat*, 2014. 03. 20.

50 Lásd például: Parameswaran, Prashanth: *The Limits to Sino-Indonesian Relations*. *China Brief*, Vol. 12, Issue 8, 2012, 2–6. o.

kelet-Ázsiában. Ez a lehetőség hagyományos történelmi és társadalmi okokból korábban főként a szárazföldi államokat aggasztotta, a kínai tengeri hatalmi ambíciók azonban a szigetországokban is felidéztek az ehhez kötődő félelmeket. Indonéziában például a Natuna-szigetek iránti kínai érdeklődés mellett különös aggodalommal figyelik a Kelet-Timor haditengerészeti célokra használható eszközállományának és infrastruktúrájának fejlesztésére irányuló pekingi elképzeléseket is.

Az utóbbiak kapcsán Ausztrália sem felhőtlenül boldog, különösen a kínai flotta erősödő térségbeli aktivitásának, hadgyakorlatainak fényében.⁵¹ A kelet-timori főváros, Dili légi úton mindössze legfeljebb másfél órányira van Darwintól, emellett a kínai ambíciókban az is aggályos, hogy Kelet-Timor a térséget átfogó két atomfegyvermentes övezet közül egyikhez sem tartozik.⁵² Az ausztrál védelempolitika rendszerint egyfajta szigetelőállamként tekint Indonéziára, amely elválasztja a kontinensnyi országot Ázsia nagyhatalmaitól.⁵³ A kínai lépések azonban napjainkra megkérdőjelezik a szigetországnak ezt a funkcióját Canberra szemében, és Jakartában is a bekeríthetőség érzését erősítik. Az ASEAN+3⁵⁴ keretei között pedig – bár a három vezető kelet-ázsiai gazdasággal való együttműködés magától értetődő és gyümölcsöző vállalkozás – igen élesen kirajzolódik az indonéz gazdaság lemaradása a külső, jóval fejlettebb partnerek mögött.

Hu Csin-tao elnök 2011-ben emlékeztette Yudhoyonot, hogy Kína és Indonézia valójában „közeli szomszédok, akiket csak egy vízszalag választ el egymástól”.⁵⁵ Ha van megállapítás, amely az Indonéziától északabbra fekvő délkelet-ázsiai államokban erős ellenérzéseket szül, akkor ez az. A fentebb tisztázottak ismeretében nem meglepő, hogy a kínai érdekszféra erőteljes kiterjesztése Indonézia irányába szintén súlyos kockázati tényező Jakarta szemében. Délre, Ausztráliában az Amerikai Egyesült Államok erősödő katonai jelenléte tapasztalható, és a csendes-óceáni térség stratégiai felértékelődésével összhangban az amerikai külpolitika a dél-kínai-tengeri konfliktusban érintett államok felé is közeledett. Utóbbi során különösen érdekes lehet a Fülöp-szigetek, még inkább pedig Vietnam fogadókészsége, amelynek hagyományos és mélyen gyökerező ellentétei a kínaiakkal az új nemzetközi környezetben megfelelő alapot szolgáltatathat a vietnami háború sérelmeinek meghaladásához, és amerikai támogatással a keményebb Kína-ellenes szervezkedés vezéralakjává emelheti Hanoit, amely ma nem mellesleg az ASEAN legnagyobb létszámú (igaz, eléggé korszerűtlen) haderejével rendelkezik.⁵⁶ Egy ilyen forgatókönyv azzal fenyeget, hogy elmérgesedő helyzetben Indonézia vezető szerepe az ASEAN-on belül erősen leértékelődhet, ráadásul az ország felségterületéhez akár kínosan közel is megtörténhet egy esetleges komolyabb „ütközés” az amerikai szövetségesek és Kína szuverenitási törekvései között. A Natuna-szigetek körüli vizeken sem zárhatók ki indonéz–kínai incidensek a két ország szuverenitási igényeit érvényesíteni kívánó hajók között.

51 Erről lásd Wroe, David: *RAAF scrambles plane to observe Chinese naval exercise*. *The Sidney Morning Herald*, 2014. 02. 12.

52 Itt az 1985. évi Rarotonga- és az 1995. évi Bangkok-szerződés által létrehozott övezetekre utalunk.

53 Erről lásd *Defence White Paper 2013*. Australian Government, Department of Defence. 2013. 11–12. és 25. o.

54 Az ASEAN-államok, valamint a Kínai Népköztársaság, Dél-Korea és Japán együttműködése.

55 Parameswaran, Prashanth: i. m. Ez megszokott fordulat Japán és a Fülöp-szigetek helyzetének jellemzésére is.

56 Lásd Hackett, James (ed.): *The Military Balance 2014*. London, International Institute for Strategic Studies – Routledge, 2014, 287–289. o.

Kína legfontosabb természetes katonai hídfőállása a régió felé jelenleg Hainan szigete, ahol a tengeralattjáró-bázis mellett hat repülőtér is működik. Az innen felszálló, nagy hatótávolságú bombázógépek elvben az indonéz szigetvilágot is képesek elérni.⁵⁷ A nagyhatalmi érdekszférák közeledése különösen kényes feladattá teszi az egyensúlyozó politika gyakorlati megvalósítását. Ilyen körülmények között Jakarta számára rendkívül fontos, hogy megőrizze saját stratégiai autonómiáját, amelynek biztonság- és védelempolitikai összetevőit nem lehet túlbecsülni.

Katonai realitások

Sajátos vonás, hogy az indonéz állam relatív vezető szerepe Délkelet-Ázsiában egészen a legutóbbi évekig kevés védelempolitikai konzekvenciával járt. Az ország fegyveres erőinek kapacitásai és finanszírozottsága egyaránt alaposan elmaradt attól, ami egy regionális hatalomtól elvárható. Ennek magyarázatához az is hozzátartozik, hogy az 1997-es kelet-ázsiai gazdasági válság nyomán született megszorítások egyik legnagyobb kárvallottja a védelmi ágazat volt, melyet addig is erősen sújtottak az ország kelet-timori politikájára válaszul meghozott nemzetközi büntetőintézkedések. Mindezek miatt az Indonéz Nemzeti Fegyveres Erők (TNI) beszerzési igényei a kétezres évtized végére óriásira duzzadtak, kielégítésük pedig egyre kevésbé tűrt halasztást. Yudhoyono kormánya végül egy átfogó modernizációs tervbe illesztve vázolta fel az indonéz védelmi ágazat jövőjét. A jelenleg érvényes elképzelések meghatározóan 2008-ban született dokumentumokon, köztük az ekkor megújított védelmi fehér könyvön alapulnak. Az indonéz védelempolitika alaptörekvése az úgynevezett minimálisan szükséges erő biztosítása. E fogalmat a 2008/7. számú elnöki rendelet vezette be, elérésének céldátuma pedig 2024.⁵⁸ A minimálisan szükséges erő a katonai képességek és kapacitások olyan mértéke, amely már garantálhatja a stratégiai szintű védelmi érdekek érvényesülését, és a fő fegyverrendszerek nagyfokú modernizációját igényli. Ehhez egy interoperábilis és fenntartható haderő kialakítása szükséges, ami nem pusztán mennyiségi és technikai jellemzők átgondolását, hanem a szervezeti felépítés és a területi elhelyezkedés átalakítását is maga után vonja. A reformfolyamat végrehajtásakor a haderő jelenlegi 395 500 fős létszámának emelésével eredetileg nem számolnak.⁵⁹ E fegyveres erőnek nem csupán a hagyományos katonai feladatoknak kell megfelelnie, hanem a térségben gyakori természeti katasztrófák következményeinek elhárításában is hatékonyan közre kell működnie. Emellett – több más ázsiai államhoz hasonlóan – Indonéziában is kiemelt céllá vált a hazai hadiipari bázis szélesítése,⁶⁰ mindezt persze összhangban az ország hosszú távú nemzeti fejlesztési tervével.⁶¹ A 2008-as védelmi dokumentumok azonban komoly kérdéseket hagytak megválaszolatlanul. Legfontosabb

57 Erről bővebben lásd Dr. Kopp, C. et al.: *National Military Strategy and the Defence 2008 White Paper*. *Air Power Australia*, 2008. 08. 18.

58 Mahadzir, Dzirhan: *Indonesia's Military Modernisation*, *Asian Military Review*, 2012. 11. 01.

59 Gindarsah, Iis: *Politics, security and defence in Indonesia: Interactions and interdependencies*. Australian National University, *National Security College Issue Brief*, No. 4, May 2014. 30. o.

60 Dowdy, John et al.: *Southeast Asia: The next growth opportunity in defense*. McKinsey Innovation Campus Aerospace and Defense Practice, 2014. 17. o.

61 Indonézia jelenleg érvényes hosszú távú nemzeti fejlesztési terve a 2005–2025 közötti időszakra irányozza elő a fő fejlesztési célokat.

ezek közül, hogy az indonéz fegyveres erőknek, illetve azok fejlesztési folyamatának pontosan milyen kapcsolata lesz az ország külpolitikájával.⁶² Nem hagyható figyelmen kívül továbbá, hogy az indonéz haderő nemcsak a technikai felszereltség, hanem a honvédelem szervezeti és filozófiai alapjai tekintetében is rendkívül korszerűtlen örökséget hordoz. Ennek a felszámolása sem következik egyértelműen a modernizációs tervből, jóllehet, az elmozdulás egy korszerűbb állapot irányába nem vitatható. A folyamat értelmezéséhez célszerű röviden áttekintenünk Indonézia katonai helyzetét és a tervezett változásokat.

Indonézia szárazföldön csak Malajziával, Pápua Új-Guineával és Kelet-Timorral határos, utóbbi kettőnek azonban nincs említésre méltó katonai potenciálja. Ebből, valamint a földrajzi tényezőkből adódóan – az időnként feszültebbé váló maláj–indonéz viszony el-lenére – egy hagyományos szárazföldi támadás szinte esélytelen vele szemben, a védelem súlypontjának értelemszerűen a légtérre és a tengeri területekre kellene helyeződnie. Ezt a szigetország védelmi minisztériuma a múltban közel sem látta ennyire egyértelműnek: adottságai dacára Indonézia nagyon kevésbé nevezhető tengeri hatalomnak, fegyveres erőinek akciórádiusza hagyományosan kicsi, azok leginkább a területvédelemből és a belső stabilitás fenntartásából fakadó elvárások szerint kerültek megszervezésre és felszerelésre. A haderő nehézsége, egyes egységeinek kétséges működőképessége és immobilitása nagy modernizációs kihívást jelent.

Az indonéz védelmi stratégia ma már világosabb, de még mindig korlátozott tengeri orientációjú, melyet a légierő és a haditengerészet erőinek hatékony műveleti összehangolásával valósítana meg.⁶³ Utóbbi nagyban alátámasztja, hogy az indonéz haditengerészetnek mintegy hatmillió négyzetkilométernyi tengerrészt kellene ellenőriznie. Jelenleg ezt egy viszonylag nagy járműállománnyal igyekszik megoldani, amely azonban jobbra kisméretű és régi modellekből áll. Az indonéz haditengerészet két – keleti és nyugati – flottába szervezve működik, legjelentősebb felszíni egységeit 11, rakétafegyverzettel is rendelkező fregatt képezi.⁶⁴ A 2014-re mintegy 213 hajóból álló járműparknak azonban még a fele sem tekinthető „tengerállónak”, azaz komolyabb nyíltvízi utakat nem bírna ki.⁶⁵ E technikai eszközpark elvben „nem tud” kicsi lenni, hiszen a mintegy 17 500 kisebb-nagyobb szárazföldből álló ország részei közötti kapcsolattartás, illetve annak biztosítása számszerűleg jelentős kapacitásokat igényel. Erősen valószínű azonban, hogy az indonéz fegyveres erők számára jelenleg így is szinte megoldhatatlan feladat lenne a szigetvilág kis területű, külső tagjainak egyidejű védelme.⁶⁶

A vitathatatlan gyengeségek orvoslására 2008-ban markáns ambíciókat fogalmaztak meg: a kitűzött 2024-es évre Indonézia egy 274 hajóegységet hadrendben tartó úgyneve-

62 Schreer, Benjamin: Moving beyond ambitions? – Indonesia's military modernisation. *Strategy*, Australian Strategic Policy Institute, November 2013. 15. o.

63 Supriyanto, Ristian Atriandi: *Why does Indonesia need Apache gunships?* *The Strategist*, September 2013.

64 Hackett, James (ed.): *The Military Balance 2014*. London: International Institute for Strategic Studies – Routledge, 2014. 248. o.

65 Schreer, Benjamin: i. m. 18. o.

66 Schreer, Benjamin: i. m. 13. o.

zett „zöld vízi flottával” (*green-water navy*)⁶⁷ kíván rendelkezni, jelentősen korszerűsítve igen elavult eszközállományát. Ugyanakkor az indonéz tengeri védelmi képességek fejlesztésétől egyelőre csak a szomszédok e területen megmutatkozó fölényének megszűntetése várható, a tengeri hatalommá emelkedésre kevés hajlandóság van. A technikai fejlesztésekre vonatkozó tervekben egy alapvetően gyors mozgású, kis hajóegységekből álló tengeri haderő képe bontakozik ki. Markáns előrelépés ennek alapján leginkább a tengeralattjáró- és partvédelmi képességek terén várható.

E visszafogott ambíciók igen szembeszökőek annak ismeretében, hogy napjainkra a haditengerészet műveleti képességeinek erőteljes fejlesztése az ázsiai fegyverkezés egyik központi tendenciája. Környezeti meghatározottságaik ellenére azonban az indonéz társadalmat alkotó népek körében nincs erős kultúrája a haditengerészetről, illetve a tengeri hatalomról való gondolkodásnak. Ezzel szemben a területvédelem elve jelenleg is kikezdetlennek tűnik az indonéz honvédelmi elképzelésekben, és a szárazföldi csapatokat továbbra is a fegyveres erők gerincének tekintik.⁶⁸ Utóbbiak a vásárlásokból sem maradnak ki: mintegy száz német gyártmányú harckocsi és páncélozott szállítójármű beszerzésével igyekeznek korszerűsíteni egy olyan fegyvernemet, melynek alkalmazhatósága az indonéz viszonyok közepette elég csekély.⁶⁹ A magyarázat adja magát: a szigetországban nagyrészt továbbra is érvényesek a hidegháború évtizedeire jellemző elképzelések a hadsereggel kapcsolatban, amelynek a szerepét a belső stabilitás fenntartásában pótolhatatlannak tekintik.

A kép teljességéhez az is hozzátartozik, hogy az Indonéz Nemzeti Fegyveres Erők szerepét illetően egy gyökeres paradigmaváltásnak a szükséges politikai háttér hiánya mellett az anyagi feltételek relatív szűkössége és a felhasználásuk visszasságai sem kedveznének. A folyamat egy további jellemzője ugyanis, hogy az indonéz védelmi minisztérium gyakran irreális, még ésszerű mértékű tehervállalás mellett jelenleg finanszírozhatatlan beszerzésekre és kapacitásbővítésekre (például 180 korszerű vadászrepülőgép rendszeresítésére) is kifejezte igényét az elmúlt évek során, amit az elnöki rendeletben megfogalmazott ambíciókkal magyarázott.⁷⁰ A védelmi költségvetés elmúlt időszakban tapasztalható növekedése ellenére fölöttébb kétséges, hogy az ország képes lesz-e biztosítani az anyagi hátteret a 2024-re elért tervezett fejlesztési célokhoz.

Az alábbi ábrán jól nyomon követhető az utóbbi évek tendenciája: regionális szinten a 2008-as negyedik helyről 2012-re a második helyre kapaszkodott fel az indonéz védelmi költségvetés, amely ekkorra már a nagyobb államok teljes fegyverkezési kiadásainak 21,3%-át tette ki. Az indonéz GDP arányában azonban még mindig csak 1%-ot képviselt.⁷¹ Ez máig így van, miközben 2014-re eredetileg 1,5%-os GDP-arányos hányadot céloztak

67 Ennek az erőltetett fogalomnak a magyarázatában még vannak bizonytalan pontok, de a „zöld vízi flottán” leginkább a partokhoz közeli vizek, kikötők és belső tengerrészek ellenőrzésére és védelmére képes tengeri haderőt érthetjük. Noha elvben persze lehetnek nagyobb, hosszabb utak megtételére alkalmas felszíni egységei, a vezető haditengerészetek expedíciós képességeivel nem rendelkeznek.

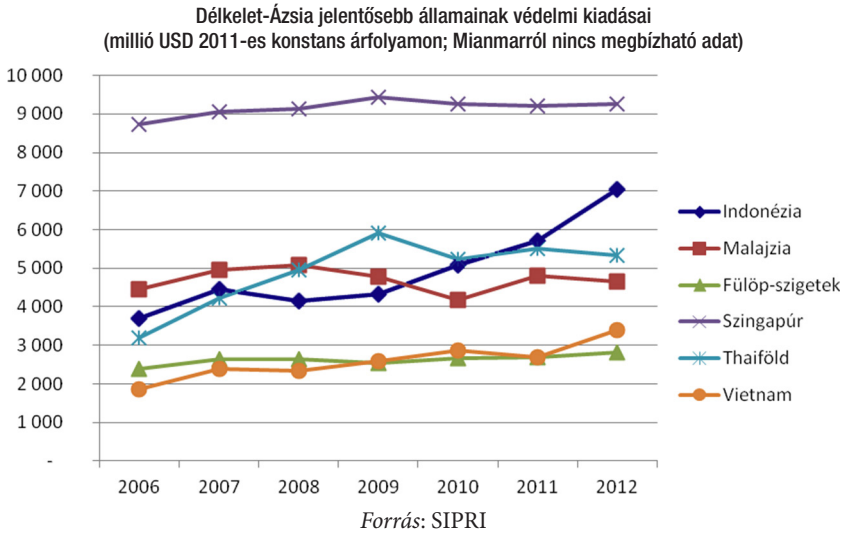
68 Sukma, Rizal: Indonesia's Security Outlook and Defence Policy 2012. In *Security Outlook of the Asia-Pacific Countries and Its Implications for the Defense Sector*. The National Institute for Defense Studies, Japan, 2012, 15. o.

69 Sihaloho, Markus Junianti: *TNI to Get First Delivery of Leopard Tanks*. *Jakarta Globe*, 2014. 06. 23.

70 A típusra vonatkozóan kezdetben az orosz Szuhujok beszerzéséről születtek nyilatkozatok, mára azonban bizonytalanná vált az ügylet sorsa. Karnozov, Vladimir: *More Sukhoi Fighters for China, Indonesia*. *AIN Online*, 2013. 02. 22.

71 SIPRI Military Expenditure Database.

meg a védelmi költségvetés számára.⁷² A lemaradás azokat a véleményeket erősíti, melyek szerint a szigetország erősödő gazdasága dacára is csak komoly nehézségek árán képes áldozni egy magasabb színvonalú honvédelemre.

Nem meglepő tehát, hogy a még mindig viszonylag szűk anyagi alapok és a fejlesztési folyamat alacsony hatékonysága miatt nem minden elemző optimista a rövid távú kilátásokat illetően. A hiányosságok hosszú sorából kiemelendő, hogy a TNI kritikusnak számító logisztikai, parancsnoki és irányítási, kommunikációs és informatikai rendszerei rendkívül fejletlenek, az ország védelmi ipari kapacitásai pedig roppant gyengék. A fejlesztési beruházások hatékonysága igen alacsony, nem biztos, hogy a célok jó része határidőre teljesülhet. Mindez kizárja az illúziókat: az indonéz fegyveres erők modernizálódása igen szerény alapokon kezdődhetett meg, tényleges minőségjavulásuk valószínűleg elnyújtott folyamat lesz.⁷³

Messzebbre tekintve ugyanakkor elvben felvetődhet egy olyan forgatókönyv, mely Indonéziával mint komolyabb tengeri hatalommal számol. Egy ilyen fordulat azonban aligha maradna válasz nélkül a térségben érdekelt egyéb államok, akár nagyhatalmak részéről, melyeknek igencsak megfelel, hogy törekvéseiknek régió belül nincs versenytársa. Mellettük a katonai terepükre is kiterjedő indonéz elsőségnek Malajziában és Szingapúrban sem lenne sok híve, minthogy e két ország – főként persze gazdasági téren – egyre inkább riválisként tekint a déli szomszédra.⁷⁴ Jakarta esetleges katonai hatalmi ambíciói minden bizonnyal fegyverkezési kiadásainak fokozására készítetné a térség erre képes államait a viszonylagos regionális egyensúly megőrzésének érdekében. Ma még az sem látszik egyértelműen, hogy egy ilyen folyamat hogyan illeszkedhetne az indonéz külpolitika po-

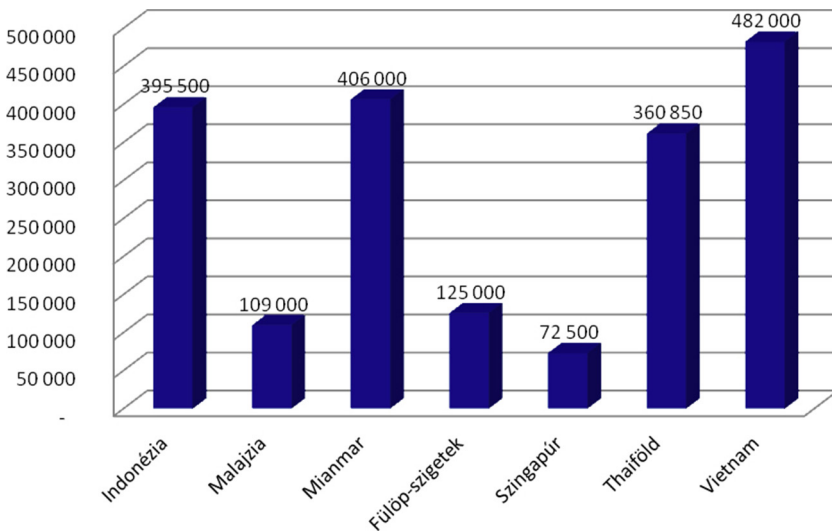
⁷² McRae, Dave: *More talk than walk: Indonesia as a foreign policy actor*. Lowy Institute for International Policy, Analysis, February 2014, 4. o.

⁷³ Schreer, Benjamin: i. m. 12. o.

⁷⁴ Hellendorff, Bruno – Schmitz, Manuel: *Indonesia - From Regional to Global Power? GRIP Analysis Note*, 2014. 05. 07. 7. o.

zitiv, az intézményesített kollektív biztonsági erőfeszítéseket favorizáló törekvéseihez. Ez azonban napjainkban még csak elméleti lehetőség. A gyakorlati valóság az, hogy katonai szempontból a szigetállam ma igen távol áll attól, hogy Délkelet-Ázsia vezető hatalmának tekinthessük. Az indonéz fegyveres erők létszáma az ország regionális mutatóihoz viszonyítva nem kiugró, a térségben is mindössze a 3-4. helyet foglalta el az elmúlt évek során.⁷⁵ A technikai felszereltség és a műveleti képességek tekintetében pedig komoly elmaradása van a délkelet-ázsiai partnerekhez képest. A térség legfejlettebb haderejével rendelkező Szingapúr mellett a földrajzi viszonyok miatt döntő fontosságú haditengerészet műveleti képességei tekintetében jelenleg Malajzia és Thaiföld is felülmúlja.

A jelentősebb délkelet-ázsiai államok fegyveres erőinek békélettszámai (2013)

Forrás: The Military Balance

Egy indonéz hatalmi politika perspektíváit számba véve érdemes felidézni, hogy az elmúlt két évtizedben egyes ázsiai országok (köztük az Indonéziával szomszédos India) stratégiai építkezésének meghatározó eleme volt a nukleáris fegyverkezés vállalása. Példáuk Jakartában ma nem lelhet követőkre. Igaz, jelenlegi tudomásunk szerint Indonézia az egyetlen délkelet-ázsiai állam, amelyben ha csak felvetés szintjén is, de valaha nyíltan szóba került a nukleáris fegyverkezés lehetősége.⁷⁶ Ez még 1964–1965-ben, egy kül- és belpolitikai szempontból egyaránt turbulens időszakban történt, a terv kivitelezése azonban saját bázison elképzelhetetlen volt. Suharto 1967-ben befejeződött hatalomátvételével pedig lekerült a napirendről ez a – valószínűleg teljesen komolyan soha nem gondolt – koncepció, az új indonéz kormány pedig garanciákat vállalt a nukleáris anyagok és technológiák nemzetközileg ellenőrizhető kezeléséért.

75 Lásd Hackett, James (ed.): *The Military Balance 2013*. London: International Institute for Strategic Studies – Routledge, 2013, 278–352. o.

76 Erről lásd Cornejo, Robert M.: When Sukarno Sought the Bomb: Indonesian Nuclear Aspirations in the Mid-1960s. *The Nonproliferation Review*, Summer, 2000, 31–43. o.

A délkelet-ázsiai atomfegyvermentes övezetet létrehozó, 1995. december 15-én született Bangkok-szerződésnek⁷⁷ már a szigetország is alapító részese volt. Mindennek világos konzekvenciája, hogy a belátható időben Indonézia nem tehet szert nukleáris képességekre, önvédelmében tehát legfeljebb hagyományos katonai eszközökkel számolhat. Igaz ez akkor is, ha a Bangkok-szerződés máig nem kapta meg a kívánt biztonsági garanciákat egyik atomhatalomtól sem. A nukleáris fegyverkezés kizárása tehát megfelel Indonézia nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségeinek, kétségtelen azonban, hogy az ázsiai nukleáris államokkal való összehasonlítás során ez politikai szinten hátrányt jelenthet a számára, mivel nem rendelkezhet az azokéhoz hasonló stratégiai elrettentő képességgel. A hagyományos fegyveres erők szintjén megmutatkozó hátrányait tehát ezzel nem kompenzálhatja.

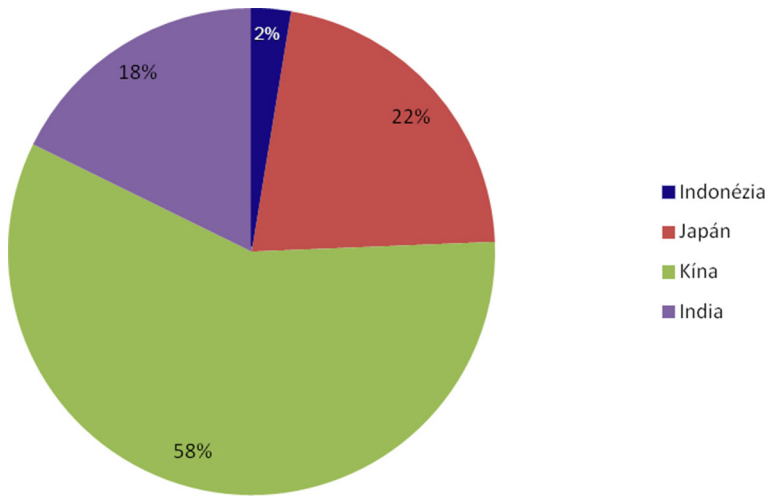
A fentieket átgondolva nem meglepő tehát, hogy a tágabb térség biztonságának erősítésében (ezen belül saját biztonsági szükségleteinek kielégítésében), valamint a nagyhatalmak fölényének kiegyensúlyozásában Indonézia ma nem annyira az önerőre támaszkodást favorizálja, mint inkább az általa dominált ASEAN ilyen jellegű funkcióinak erősítését. A szigetország egyéni ambíciói mellett sem nélkülözheti ASEAN-beli partnereinek együttműködését, a leginkább ésszerű és megvalósítható törekvése befolyásának további erősítése lehet a szervezeten belül. Jakarta ennek előmozdítására jelenleg is aktív védelmi együttműködést folytat Malajziával, Szingapúrral és Vietnammal is.⁷⁸ Önmagában Indonézia belátható ideig feltétlenül a gyengébb fél szerepébe kerül egy az ázsiai nagyhatalmakkal feltámadó vita vagy súlyosabb esetben konfliktushelyzet során, és ez kijózanító egyértelműséggel szabja meg szerepének korlátait. Ezért Jakarta törekvéseiben két szintre koncentrálnak: nemzeti keretek között saját erejének fokozása, regionálisan pedig az ASEAN kollektív biztonságpolitikai dimenziójának erősítése a célja. Utóbbi keretében mint vezető hatalom már jóval komolyabb tekintéllyel léphet fel a térséget érintő viták során. Ez a szempont azonban kockázatokat is rejt: Kína dél-kínai-tengeri ambíciói kétségtelenül erősítették a szervezet érdekelt tagállamaiban (főként Vietnamban és a Fülöp-szigeteken) a Peking hatalmi expanziójával való erősebb szembehelyezkedés már említett igényét. Ha a vitákban kínosan távolságtartó, középre helyezkedő Indonézia túl közel látszana kerülni Kínához, az ASEAN-on belül erős ellenzéke szerveződhet vezető pozíciójának.⁷⁹

77 Erről bővebben lásd N. Rózsa Erzsébet – Péczeli Anna (szerk.): *Egy békésebb világ eszközei – fegyverzetellenőrzés, leszerelés és non-prolifерáció*. Budapest, 2013, Osiris – MKI, 154–155. o.

78 Sukma, Rizal: i. m. 18–19. o.

79 Moss, Trefor: *Indonesia Talks Defense With China*. *The Diplomat*, 2012. 08. 01.

Indonézia és a három vezető ázsiai hatalom hivatalos védelmi kiadásainak egymáshoz viszonyított aránya 2012-ben (az USD 2011-es konstans árfolyamán)

Forrás: SIPRI

Itt érdemes megjegyeznünk, hogy a jövőben a szervezet kollektív fellépésének legnagyobb akadálya a tagállamok erős szuverén törekvései mellett általában is a „frakciók” kialakulása lehet, amelyek egyik-másik térségben érdekelt külső nagyhatalom mellett vagy éppen ellen szerveződhetnek. Ez a veszély állandó kísérője az indonéz ASEAN-politikának, s a Kínához fűződő viszonyától függetlenül is azzal fenyeget, hogy a szervezet végül tehetetlennek bizonyul majd egy, a délkelet-ázsiai biztonsági környezetet alapjaiban befolyásoló krízis során.

Az egyes nagyhatalmak politikájához való viszonyulás szempontjából divergens regionális tendenciák tükrében nem meglepő tehát, hogy a jakartai külügyminisztérium prioritásként kezeli a stratégiai egyensúlyozást India, a Kínai Népköztársaság és az Egyesült Államok között, melyeket egyaránt meghatározó jelentőségű partnernek tekint. Ez az egyensúlyozó politika Indonézia számára valamivel egyszerűbb, mint északabbi szomszédainak, köszönhetően a dél-kínai-tengeri konfliktusban való enyhébb érintettségének.

Konklúzió

Indonézia a mögöttünk álló évtizedben erősödő gazdasági teljesítmény és demokratikus reformpolitika mellett határozott ambíciókat fogalmazott meg egyes területeken korábban is meglévő regionális vezető szerepének biztosítására, valamint az átalakuló nemzetközi rendszerben ön maga számára kívánatosnak és biztonságosnak tartott pozíció elérésére. E program nagy kihívását a délkelet-ázsiai mikrorendszer jellemzői, az erős regionális ambíciókkal rendelkező belső szereplők, valamint a külső nagyhatalmi tényezők jelenléte képezi. Sokak szemében sajátos kitörési pont lehet Jakarta számára e korlátok közül, hogy az iszlám világ vezető államának pozíciójába helyezkedjen. Ma azonban nem tűnik reálisnak egy ilyen forgatókönyv. Mint szó volt róla, a szigetország ugyan valóban

a legnépesebb muszlim ország és e pozíciója a belátható jövőben is megmarad, ez azonban önmagában még nem biztosít számára komoly befolyást. Az indonéz szigetvilág lakói megtérésük óta az iszlám világ távoli perifériájának számítottak, akik kevés hatást gyakoroltak e civilizáció fejlődésére. Az ország szekuláris berendezkedése ugyanakkor ellentétes a tágabb Közel-Keletre napjainkban jellemző iszlamizálódási tendenciákkal, ezért – bár az iszlamista irányzatok természetesen Indonéziában is jelen vannak – az ország politika kultúrája távolodni látszik a Közel-Keleten terjedőben lévő mintáktól. Bármennyire is igyekszik az Egyesült Államok példaként állítani Indonéziát és annak politikai/modernizációs modelljét a muszlim társadalmak elé,⁸⁰ a szigetállam valójában elég kevés figyelmet vív ki magának az iszlám világ lakóitól, miközben az azokat leginkább foglalkoztató konfliktusok (például Szíria, Afganisztán, izraeli–palesztin válság stb.) kapcsán igyekszik távolságtartó álláspontra helyezkedni.⁸¹ Markánsabb politikai tényezővé az arab államok szemében egyelőre várhatóan az sem teszi, hogy Szaúd-Arábiával nemrég aláírta az első térségbeli védelmi együttműködési megállapodását,⁸² és még 2012 folyamán Natalegawa külügyminiszter határozottan kiállt az ENSZ-ben a palesztin ügy védelmében.⁸³

Regionális szinten a közeljövőre nézve a materiális mutatókat tekintve egyértelműnek tűnik Indonézia vezető szerepének erősödése, míg katonai képességei – a jelenlegi tervek megvalósulása esetén – legalábbis erős felzárkózást mutathatnak majd a térség elitjéhez. Azonban ez minden, és mint jeleztük, a védelmi modernizáció terén így is lehetnek erős fenntartásaink. A jelenlegi tendenciák alapján Indonézia egy évtized múltán is nagyjából ott tarthat majd, ahol most: egy méretei és geostratégiai pozíciója miatt valamennyire fontos, de valódi hatalmi képességekkel nem bíró állam szerepe lehet az övé. Nagy kérdés ugyanakkor, hogy az ASEAN a jövőben mennyire lesz képes a kollektív biztonság intézményes keretévé válni, és ez milyen lehetőségeket biztosít majd Jakarta számára.

Az ország biztonságpolitikai környezetének ma prognosztizálható változásai is számos kockázatot hordoznak. Indonézia jövőbeli mozgásterét két, egymástól nem teljesen független folyamat határozza meg: egyrészt a délkelet-ázsiai államok magatartása, másrészt az indiai–kínai, illetve az amerikai–kínai viszony alakulása. Amennyiben főként utóbbi egy merevebb szembenállás irányába mozdul el, Jakarta egyensúlyozó politikája körül gyorsan „fogyásnak indulhat a levegő”. E – ma igen optimistán megítélt – kiegyensúlyozó stratégia zátonyra futása még kontrasztosabbá teheti Indonézia relatív katonai gyengeségét és sérülékenységét a nagyobb ázsiai hatalmakhoz képest, és gyorsan ráutalttá teheti a regionális partnerek, esetleg egy külső szövetséges támogatására. Mindez egyszerűsített módon az utóbbi években kifinomult stratégiájának felülvizsgálatát is kikényszeríti.

80 Hillary Clinton amerikai külügyminiszter erre vonatkozó megjegyzéséről lásd Landler, Mark: *Clinton Praises Indonesian Democracy*. *The New York Times*, 2009. 02. 18.

81 Hellendorff, Bruno – Schmitz, Manuel: i. m. 16-17. o.

82 Lásd Panda, Ankit: *Indonesia and Saudi Arabia Sign Defense Cooperation Agreement*. *The Diplomat*, 2014. 01. 25.

83 *General Assembly Votes Overwhelmingly to Accord Palestine 'Non-member Observer State' Status in United Nations*. General Assembly, Department of Public Information, 2012. 11. 29.